

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัย เรื่อง "กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการก่อตั้งและดำรงอยู่ของ
พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น "จันเสน" อ.ตาคลี จ.นครสวรรค์" มีวัตถุประสงค์เพื่อ

- 1.ศึกษาสภาพทั่วไป สภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนจันเสนที่ส่งผลต่อการก่อตั้ง
พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น
- 2.ศึกษากระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนจันเสนในการก่อตั้งและดำรงอยู่ของ
พิพิธภัณฑ์จันเสน

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วน
ร่วม (Non-participatory observation) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (Depth Interview) ผู้ให้ข้อมูล
สำคัญ (Key Informants) จำนวน 20 คน โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

- 1.ชุมชนจันเสน อันได้แก่ บุคคลในชุมชนที่มีส่วนร่วมในการก่อตั้งและดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑ์
จันเสน จำนวน 14 คน
- 2.พันธมิตร อันได้แก่ ผู้แทนจากหน่วยงานราชการในท้องถิ่นจำนวน 3 คน
- 3.นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์จันเสนจำนวน 3 คน

ปัญหานำการวิจัยข้อที่ 1 : สภาพทั่วไป สภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนจันเสนเป็นอย่างไร

ชุมชนจันเสนในอดีต

ผลจากการศึกษาวิจัยสรุปได้ว่า ในอดีตชุมชนจันเสนเป็นชุมชนที่เคยมีความเจริญรุ่งเรือง
เนื่องจากการตัดเส้นทางรถไฟพาดผ่าน ส่งผลให้มีความเจริญในด้านการค้าขาย ตลาดจันเสนเป็น

ตลาดที่ใหญ่และมีสินค้าหลากหลาย รวมถึงโรงสีข้าวขนาดใหญ่ที่มีผู้คนมากมายเข้ามาใช้บริการด้วย แต่ต่อมาเมื่อมีการสร้างถนน ผู้คนที่เคยพลุกพล่านกลับเปลี่ยนไปใช้เส้นทางถนนแทนทางรถไฟ ทำให้ความคึกคักที่เคยมีกลับบางเบาลง จนถึงกระทั่งตลาดจันเสนก็ต้องปิดตัวลง โรงสีข้าวขนาดใหญ่ต้องร้างไป ชุมชนจันเสนเป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์เนื่องจากการอพยพเข้ามาอยู่ในสมัยที่เคยเจริญรุ่งเรือง โดยมีทั้ง ชาวจีนแต้จิ๋ว ชาวจีนแคะ คนไทยแม่น้ำแควอินทรีบุรี ลาวพวน ลาวเงี้ยว ลาวเวียง ไทเบ็งและชาวอีสาน โดยแต่ละกลุ่มเชื้อสายจะความแตกต่างทางความคิดความเป็นอยู่และค่อนข้างอยู่กันแบบแบ่งกลุ่ม แต่ก็ไม่ได้มีความขัดแย้งใดๆ ต่อกันอย่างรุนแรง สิ่งหนึ่งที่เป็นที่รวมใจของคนในชุมชนคือ “วัดจันเสน” เป็นสถานที่รวมตัวกันของคนในชุมชนในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาหรือสืบสานประเพณีต่างๆ และมี “หลวงพ่อดอด” (พระนิสัยจริยคุณ) เป็นพระนักพัฒนาชุมชนที่มีชื่อเสียงด้านคาถาอาคมในการรักษาโรคและในเรื่องของการปลุกเสกวัตถุมงคล จึงทำให้มีลูกศิษย์ลูกหามากมายทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน

ชุมชนจันเสนในปัจจุบัน

แม้ว่าในปัจจุบันชุมชนจันเสนจะไม่คึกคักเหมือนดังในอดีต แต่ก็มีความเป็นอยู่ที่สงบเรียบง่าย โดยอาชีพหลักคือการประกอบอาชีพเกษตรกรรม นอกนั้นก็อาชีพรับจ้างและรับราชการ ชุมชนจันเสนยังมีการรวมตัวกันที่วัดจันเสนอย่างต่อเนื่องและยังมี “หลวงพ่ोजริญ” (พระครูนิวาสธรรมขันธ์) เจ้าอาวาสองค์ต่อจากหลวงพ่อดอด ซึ่งหลวงพ่ोजริญก็เป็นพระนักพัฒนาผู้สืบทอดเจตนารมย์จากหลวงพ่อดอด โดยหลวงพ่ोजริญมีความโดดเด่นด้านการพัฒนาอาชีพให้กับคนในชุมชน โดยก่อตั้งกลุ่มอาชีพต่างๆ เพื่อเสริมรายได้ให้กับชาวบ้าน

การค้นพบโบราณวัตถุในท้องถิ่น

ชาวจันเสนคุ้นเคยกับซากอิฐเก่า เศษกระเบื้องเก่า ตุ๊กตาโบราณ ฯลฯ จากการขุดดินเพื่อทำการเกษตรหรือขุดลอกคูคลองมาช้านาน จนเมื่อปี พ.ศ.2509 ดร.นิจ หนีวชิระนันท์และคณะได้สำรวจพบเมืองโบราณแห่งนี้ด้วยการศึกษาแผนที่และภาพถ่ายทางอากาศ จากนั้นจึงเผยแพร่บทความเกี่ยวกับเรื่องนี้ จนกลายเป็นที่น่าสนใจแวดวงโบราณคดี ต่อมากรมศิลปากรได้มอบหมายให้ นายชิน อยู่ดี นายสมพร อยู่โพธิ์และคณะออกไปสำรวจทำแผนที่ ขึ้นทะเบียน จัดทำรายงานการสำรวจเมืองโบราณจันเสนและรวบรวมโบราณวัตถุไว้เป็นหลักฐานจำนวนหนึ่ง การขุดค้นไม่ได้หยุดเพียงแค่นั้น

เมื่อกองโบราณคดี กรมศิลปากร คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยและพิพิธภัณฑ์สถานของมหาวิทยาลัย เพนซิลวาเนีย โดย ดร.ยอร์ช เดลส์และนายเบนเนท บรอนสัน ได้ดำเนินการขุดค้น 2 ช่วง คือ พ.ศ. 2511 และ พ.ศ.2512 รวมระยะเวลางานในสนามนานกว่า 6 เดือน ซึ่งจากการขุดค้นครั้งนี้ นักโบราณคดีได้ใช้เทคนิคการศึกษาแบบใหม่คือการขุดค้นโดยการศึกษาจากระดับชั้นดิน ซึ่งถือเป็นวิทยาการที่ค่อนข้างใหม่สำหรับงานโบราณคดีในยุคนั้น จากการขุดค้นทำให้พบว่าเมืองโบราณจันเสน เป็นเมืองโบราณในวัฒนธรรมทวารวดีที่ตั้งในตำแหน่งที่ต่ำที่สุดในนครสวรรค์ โดยในบริเวณเมืองโบราณจันเสนหรือที่ชาวบ้านในท้องถิ่นเรียกว่า “โคกจันเสน” เป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านคุ้นเคยกับการพบซากโบราณวัตถุมาช้านาน จนบางคนถึงกับเอาไปขายให้กับพ่อค้าของเก่า แต่ส่วนมากเมื่อพบโบราณวัตถุ มักจะนำไปรวบรวมไว้ที่วัดจันเสน หลวงพ่อโอดก็จะนำมารวบรวมไว้ในตู้ในกุฏิ เมื่อมีหน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษาใดๆ มาขอเพื่อไปเป็นตัวอย่างท่านก็ยกให้เป็นวิทยาทาน

การก่อเกิดพิพิธภัณฑ์จันเสน

เมื่อโบราณวัตถุเริ่มลดลงจากเหตุดังกล่าวลงเรื่อยๆ หลวงพ่อโอดซึ่งในเวลานั้นเริ่มมีอาการอาพาธบ้างแล้ว จึงเป็นห่วงกังวลว่าโบราณวัตถุเหล่านี้จะสูญหายไปจากชุมชน จึงดำริให้สร้างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นขึ้น โดยในขณะนั้นการมีส่วนร่วมในชุมชนจะมีการระดมความคิด ระดมทุน และระดมแรงงาน นอกจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนแล้วยังมีการมีส่วนร่วมของนักวิชาการหลายท่าน ในการออกแบบพิพิธภัณฑ์ การจัดการกับโบราณวัตถุ การจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์ ซึ่งนักวิชาการเองเข้ามามีส่วนร่วมก็เพราะมองเห็นศักยภาพของชุมชนในการร่วมขับเคลื่อนพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น โดยในระยะก่อตั้งพิพิธภัณฑ์กลุ่มผู้นำชุมชนที่เข้าร่วมดำเนินการวางแผนในการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้นำฝ่ายปกครอง ผู้หลักผู้ใหญ่ในชุมชน กลุ่มข้าราชการครู เป็นต้น โดยหลวงพ่ोजริญเป็นเจ้าอาวาสต่อจากหลวงพ่โอดและสานต่อภารกิจสุดท้ายของหลวงพ่โอดด้วย ในส่วนของการระดมทุนจะมาจากการทำบุญสวดพระอภิธรรมในวาระที่หลวงพ่โอดมรณภาพ ซึ่งรายได้จากตอนนั้นเป็นจำนวน 8 ล้านบาท และนอกจากนั้นจะมาจากการทำบุญกุศล ผ้าป่า การบริจาค การจำหน่ายวัตถุมงคลที่หลวงพ่โอดได้เตรียมไว้ สุดท้ายจากรายรับทั้งหมดครบ 41 ล้านบาท โดยเงินทั้งหมดมาจากคนในชุมชนและลูกศิษย์ลูกหาของหลวงพ่โอดและคนที่เลื่อมใสศรัทธาในวัดจันเสน โดยไม่ได้พึ่งพางบประมาณจากรัฐบาลและทุกคนจะทราบว่าเงินทุกบาทจะรวบรวมเพื่อสร้างพิพิธภัณฑ์จันเสน

เปิดจากพิพิธภัณฑ์जनเสนและการดำเนินงานของคณะกรรมการพิพิธภัณฑ์जनเสน

พิพิธภัณฑ์जनเสนสำเร็จและเปิดให้เข้าชมในปี พ.ศ.2539 และในวันที่ 14 กรกฎาคม 2542 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จเปิดพิพิธภัณฑ์जनเสนอย่างเป็นทางการ ในส่วนของคณะกรรมการพิพิธภัณฑ์जनเสนก็ได้เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้นเช่นกัน โดยคณะกรรมการพิพิธภัณฑ์जनเสนคือบุคคลกลุ่มหนึ่งที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นกลุ่มที่ทำงานในพิพิธภัณฑ์โดยไม่มีค่าตอบแทนใดๆ ยกเว้นเจ้าหน้าที่ประจำซึ่งมีหน้าที่ดูแลอาคารสถานที่เพียงคนเดียว คือ คุณกัญญา พละโท ที่มีค่าตอบแทนรายเดือน ซึ่งคณะกรรมการฯ ประกอบไปด้วยหัวหน้าหน่วยราชการ หน่วยราชการ ข้าราชการในชุมชน ส่วนการปกครองในท้องถิ่นและชาวบ้านในชุมชน มีข้อสังเกตว่ากรรมการพิพิธภัณฑ์บางคนเป็นกรรมการพิพิธภัณฑ์ที่ได้รับการแต่งตั้งโดยตำแหน่งหน้าที่การงานที่มีบทบาทในชุมชนและมีกรรมการพิพิธภัณฑ์ส่วนหนึ่งที่ปฏิบัติงานจริงๆ โดยคณะกรรมการพิพิธภัณฑ์มีจุดเริ่มต้นและอุดมการณ์ในการทำงานที่แตกต่างกัน กรรมการที่เป็นคนजनเสนโดยกำเนิดจะถือว่าทำเพื่อบ้านเกิด คนที่ทำโดยตำแหน่งจะถือว่าเป็นการรับผิดชอบและสร้างประโยชน์ต่อสังคม คณะกรรมการพิพิธภัณฑ์มีหลวงพ่ोजริฎเป็นประธานกรรมการ การแบ่งภาระงาน แบ่งเป็นฝ่ายต่างๆ ตามแบบพิพิธภัณฑ์ต่างๆ ไป ได้แก่ ฝ่ายภัณฑารักษ์ ฝ่ายกิจกรรมนันทนาการ ฝ่ายของที่ระลึก ฝ่ายการเงิน ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายดูแลอาคารสถานที่ โดยในการแบ่งภาระงานแต่ละคนไม่มีใครเคยทำงานแบบนี้มาก่อน ดังนั้น จึงต้องเรียนรู้จากการทดลองทำจริง โดยมีการประชุมกัน 2 เดือนต่อ 1 ครั้ง มีวาระประจำเรื่องการรายงานรายรับ-รายจ่าย ความเคลื่อนไหวของฝ่ายต่างๆ ในพิพิธภัณฑ์

ยุวมัคคุเทศก์สี่ส้นของพิพิธภัณฑ์

ยุวมัคคุเทศก์ของพิพิธภัณฑ์जनเสนมีมาทั้งหมด 9 รุ่น โดยทั้งหมดเป็นนักเรียนที่มาจากโรงเรียนวัดजनเสนและโรงเรียนजनเสนเอ็งสุวรรณอนุสรณ์ ผู้ที่ทำการอบรมให้เด็กกลุ่มนี้คืออาจารย์จากทั้งสองโรงเรียน โดยเริ่มแรกมีเจ้าหน้าที่จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเข้ามาช่วยอบรมให้ ซึ่งในการทำงานยุวมัคคุเทศก์เหล่านี้จะจัดกลุ่มการทำงานกันเองและเข้าอบรมด้วยความสมัครใจ ยุวมัคคุเทศก์จะบรรยายเรื่องราวภายในพิพิธภัณฑ์ด้วยภาษาที่เข้าใจง่ายและเป็นธรรมชาติ โดยบางคนสามารถบรรยายเป็นภาษาอังกฤษได้ด้วย ประโยชน์ที่แอบแฝงมาอีกประการหนึ่งคือการปลูกฝังจิตสำนึกให้ลูกหลานในชุมชนรู้ซึ่งถึงคุณค่าในประวัติศาสตร์ความเป็นมาในท้องถิ่นและการได้ฝึก

บุคลิกภาพ ฝึกทำงาน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ในตำราเรียนไม่สามารถให้ได้และยุวมัคคุเทศก์นั้นก็ถือเป็นจุดแข็งของพิพิธภัณฑน์์จันเสน

กำลังเสริมจากกลุ่มพันธมิตร

ในกลุ่มคณะกรรมการพิพิธภัณฑน์์ มีกลุ่มพันธมิตร อันหมายถึงกลุ่มหน่วยงานราชการที่เข้ามามีส่วนร่วมในกรรมการพิพิธภัณฑน์์ บางหน่วยงานมีบทบาทแค่เข้าร่วมประชุมแต่บางหน่วยงานมีส่วนร่วมในการดำรงอยู่โดยจะเห็นว่าทางหน่วยงานของตนเองก็ควรจะร่วมดำเนินการใดๆ ก็ตามที่จะเป็นการสนับสนุนให้พิพิธภัณฑน์์ดำรงอยู่ได้ตามบทบาทของหน่วยงานที่รับผิดชอบ

ปัจจัยในการดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑน์์จันเสน

นอกจากยุวมัคคุเทศก์ที่เป็นสีสันของพิพิธภัณฑน์์แล้ว สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่จะปฏิเสธไม่ได้คือรายรับของพิพิธภัณฑน์์ ซึ่งรายรับประจำจะมาจากการแบ่งเปอร์เซ็นต์จากผลกำไร 25 % ของกลุ่มแม่บ้านทอดผ้าก็กระตุก กลุ่มขนมหวานของฝาก และจากตู้รับบริจาค ของที่ระลึกที่มาจากภายในและภายนอกชุมชน วัดอุ้มคงและดอกเบี๊ยะเงินฝากในธนาคาร นอกจากนี้ยังมีรายได้พิเศษจากงบจากการท่องเที่ยวหรือหน่วยงานราชการในจังหวัด รายจ่ายของพิพิธภัณฑน์์จะเป็นรายจ่ายในส่วนของ ค่าน้ำ-ค่าไฟ ค่าบำรุงอาคารสถานที่ ค่าใช้จ่ายในกิจกรรมพิเศษต่างๆ ซึ่งเมื่อเทียบสัดส่วนแล้วพิพิธภัณฑน์์จันเสนมียารับมากกว่ารายจ่าย แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นหากพิพิธภัณฑน์์จันเสนขาดกลุ่มคณะกรรมการที่ทุ่มเทการทำงาน ขาดความร่วมมือของคนในชุมชน ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการในชุมชน ขาดความร่วมมือจากกลุ่มนักวิชาการ พิพิธภัณฑน์์จันเสนก็คงจะต้องปิดตัวลงเหมือนกับพิพิธภัณฑน์์ท้องถิ่นหลายๆ แห่งในประเทศไทยนั่นเอง

ปัญหานำการวิจัยข้อที่ 2 : กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนजनसेनในการก่อตั้งและดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑ์जनसेनเป็นอย่างไร

เมื่อมองการก่อตั้งและดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑ์जनसेน ตามขั้นตอนการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจะสามารถลำดับขั้นตอนได้ ดังนี้

◆ การรวบรวมโบราณวัตถุ

ในระยะก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ โบราณวัตถุจะมาจาก 3 ช่องทาง

1.การนำโบราณวัตถุที่ขุดพบมาถวายวัด เพราะเป็นความเชื่อของคนในชุมชนว่าเมื่อพบโบราณวัตถุ ซึ่งถือเป็นของเก่า เป็นของมีค่าให้นำมาถวายวัดเพื่อเป็นการรวบรวมโบราณวัตถุไว้ในที่เดียวกัน ชาวชุมชนजनसेनมักจะคุ้นชินกับการค้นพบโบราณวัตถุเมื่อต้องขุดดินทำการเกษตร การขุดลอกคลอง เป็นต้น

2.การขุดค้นของนักวิชาการ อันได้แก่การเข้ามาขุดค้นทางประวัติศาสตร์อย่างเป็นทางการของกลุ่มผู้ทำงานจากมหาวิทยาลัยเพนซิลวาเนีย มหาวิทยาลัยศิลปากร กรมศิลปากร ซึ่งในการขุดค้นครั้งนั้นถือเป็นการขุดค้นอย่างเป็นทางการ เพื่อค้นหาข้อมูลและหลักฐานทางประวัติศาสตร์

3.การซื้อขายจากพ่อค้าของเก่าและซื้อจากผู้ที่ต้องการจะขายให้พ่อค้าของเก่า เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงและควบคุมไม่ได้ ว่าให้ทุกคนในชุมชนต้องนำของเก่าที่พบมาเก็บรวบรวมไว้ที่วัดजनसेน เพราะโบราณวัตถุเหล่านี้ก็มีราคาค่างวดและเมื่อประกอบกับตรงกับความต้องการซื้อ จากวงการค้าของเก่า ก็ทำให้โบราณวัตถุบางชิ้นที่สภาพสมบูรณ์จะถูกโยกย้ายไปสู่ตลาดของเก่า เมื่อมีการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ หลวงพ่อโอดจึงดำริให้ลูกศิษย์ลูกหาที่อยู่นอกชุมชนไปซื้อคืนมา โดยจะไม่แสดงตัวว่าจะซื้อเพื่อไปจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์และโบราณวัตถุบางชิ้นที่อยู่ในตลาดของเก่า หากมีการสืบทราบว่าจะมาจากजनसेนหลวงพ่อก็จะให้การซื้อคืนด้วยวิธีดังกล่าวเช่นกัน

ปัจจุบัน โบราณวัตถุที่จัดแสดงอยู่ภายในพิพิธภัณฑ์ แม้จะยังไม่มีการเปลี่ยนแปลง แต่จำนวนของโบราณวัตถุก็ยังมีเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จากการค้นพบโดยบังเอิญของชาวบ้านเช่นเคย ซึ่งก็ยังปฏิบัติตามแนวความคิดเดิมที่ว่าเมื่อพบโบราณวัตถุก็นำมาถวายที่วัด เพียงแต่โบราณวัตถุที่นอกเหนือจากที่จัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์จะยังอยู่ระหว่างการรอลงทะเบียนและแสดงหลักฐานทางประวัติศาสตร์ให้ชัดเจน ในประเด็นนี้ คณะกรรมการพิพิธภัณฑ์กำลังอยู่ในขั้นหารือกันอยู่ว่าน่าจะมีการเปลี่ยนแปลงในส่วนของการจัดแสดงบ้าง เพราะมีโบราณวัตถุใหม่ๆ เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ แต่ยังคงอยู่ในขั้นหารือและหางบประมาณอยู่

การสื่อสารในประเด็นการรวบรวมโบราณวัตถุ

ในระยะก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ โบราณวัตถุที่ชาวบ้านนำมาถวายวัดนั้น ถือเป็นการสื่อสารทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง กล่าวคือ เป็นการยึดถือแนวความคิดของบรรพบุรุษว่าของใดมีค่า หากค้นพบต้องนำไปถวายวัด เนื่องจากเป็นของโบราณศักดิ์สิทธิ์ มีความสำคัญทางจิตใจและการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมเดียวกัน แม้ว่าजनเสนจะเป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในอดีต แต่ปัจจุบันการแบ่งกลุ่มตามเชื้อสายได้เลือนลางไป กลายเป็นชาติพันธุ์जनเสน เนื่องด้วยกระบวนการรวมกลุ่มกันด้วยประเพณี ศาสนาและวัฒนธรรมที่ชาวชุมชนจะทำร่วมกันที่วัดजनเสน

ส่วนโบราณวัตถุที่ไปซื้อคืนมา เป็นการประชุมหารือร่วมกันในกลุ่มคณะกรรมการพิพิธภัณฑ์ โดยการทำให้คนภายนอกไปซื้อคืนมานั้นเป็นการแสดงถึงความเข้าใจในความจำเป็นและความคิดที่แตกต่างของคนบางคนที่นำไปขาย การใช้วิธีไปซื้อคืนมาแม้ทางวัดजनเสนจะต้องเสียเงิน แต่ก็ไม่ได้อยากสร้างความแตกแยกในชุมชนและโบราณวัตถุที่มาจากการขุดค้นอย่างเป็นทางการนั้น แม้ชาวบ้านในชุมชนจะไม่ได้มีส่วนในขั้นปฏิบัติการ แต่ก็มีส่วนร่วมในการให้ความร่วมมือนักวิชาการในการให้ข้อมูลสำคัญบางประการ อำนวยความสะดวกด้านที่พักและอาหาร ซึ่งการแลกเปลี่ยนความรู้ ทรรศนะคติซึ่งกันและกันก็เกิดขึ้นในช่วงเวลานี้ ภายหลังจากการขุดค้นโบราณวัตถุอย่างเป็นทางการได้เสร็จสิ้นลง บทความจากนักวิชาการจำนวนไม่น้อยที่กล่าวถึงเรื่องการค้นพบเมืองโบราณजनเสน การก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ดำเนินความเป็นมาในชุมชน ฯลฯ ก็ถูกเผยแพร่ออกไปสู่วงสังคมจากประสบการณ์ในระยะที่มีการขุดค้นของนักวิชาการนั่นเอง

◆ ด้านอาคารสถานที่

ในระยะก่อตั้ง เป็นการเห็นพ้องต้องกันทั้งชุมชนว่าควรที่จะสร้างที่วัดจันเสน เพราะพิพิธภัณฑสถานจันเสนเป็นการดำริของหลวงพ่อโอดและวัดจันเสนก็เป็นศูนย์รวมของคนทั้งชุมชนอยู่แล้ว เมื่อตกลงใจจะสร้างพิพิธภัณฑสถาน สิ่งแรกที่ต้องคำนึงถึงคือการหาแบบอาคาร หลวงพ่อโอดได้พิถีพิถันในการเลือกแบบต่างๆ จำนวนมาก สุดท้ายมาลงตัวที่แบบของ อ.วนิดา พึ่งสุนทร ศิลปินแห่งชาติ ที่ออกแบบมาด้วยการผสมผสานศิลปะแบบไทยกับศิลปะสมัยทวารวดี ซึ่งนอกจากจะมีความสวยงามแล้วยังสอดคล้องกับเรื่องราวความเป็นมาในชุมชนด้วย อีกประการหนึ่งคือการนำสิ่งศักดิ์สิทธิ์เช่น "หลวงพ่อนาค" พระพุทธรูปคู่เมืองจันเสนมาประดิษฐานไว้ส่วนบนของอาคารและรูปหล่อของหลวงพ่อโอดที่อยู่ตรงกลางพิพิธภัณฑสถาน น่าจะเป็นการสานศรัทธาให้คนในชุมชนรู้สึกหวงแหนพิพิธภัณฑสถานยิ่งขึ้นด้วย

ปัจจุบัน พิพิธภัณฑสถานจันเสนเปิดให้เข้าชมในวันเสาร์-อาทิตย์และในวันธรรมดากันที่ท่องเที่ยวประสงค์จะเข้าชมก็จะเปิดให้ชมตามความประสงค์ ภายในจะมียุวมัคคุเทศก์ประจำตามจุดต่างๆ เพื่อบรรยายและตอบข้อซักถามจากนักท่องเที่ยว ในบริเวณใกล้เคียงกันจะเป็นอาคารศูนย์ทอผ้าที่กระตุก ร้านค้าชุมชน ร้านขนมหวานของชุมชน เพื่อคอยบริการนักท่องเที่ยวด้วย ภายในพิพิธภัณฑสถานจะมีพนักงานประจำดูแลทำความสะอาด ส่วนภายนอกพิพิธภัณฑสถานในชุมชนจะช่วยกันดูแลให้สวยงามและร่มรื่นเสมอ เมื่อใครมีความเห็นอย่างไรในการปรับปรุงก็สามารถนำเรื่องเสนอคณะกรรมการพิพิธภัณฑสถานได้

การสื่อสารในประเด็นอาคารสถานที่

การที่ทุกคนเห็นพ้องกันในการเลือกวัดจันเสนเป็นที่ตั้งพิพิธภัณฑสถานเพราะวัดจันเสนเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชนอยู่แล้วและหลวงพ่อโอดก็เป็นพระที่ทุกคนให้ความเคารพศรัทธา เมื่อท่านดำริจะสร้างพิพิธภัณฑสถานขึ้นมา การร่วมกันสร้างก็คือเป็นการตอบแทนพระคุณของหลวงพ่อโอดด้วยและเมื่อก่อตั้งสำเร็จ การร่วมกันดูแลให้พิพิธภัณฑสถานสะอาดงามตาก็ยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่อง เพราะทุกคนถือว่าพิพิธภัณฑสถานเป็นของทุกคน จึงไม่แปลกอะไรที่จะช่วยกันดูแลรักษา ด้วยการเสนอความเห็นด้วยการหารือกันในกลุ่มเล็กๆ จนถึงการประชุมคณะกรรมการพิพิธภัณฑสถาน การประชุมกรรมการหมู่บ้าน ด้วยกระบวนการดังกล่าวเป็นการสร้างการมีส่วนร่วม สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันได้นั่นเอง

◆ การจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์

ระยะก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ เมื่อรวบรวม จัดหมวดหมู่และลงทะเบียนข้อมูลทางประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุแล้ว ลำดับต่อมา ในส่วนของการจัดแสดงนิทรรศการภายในพิพิธภัณฑ์ พิพิธภัณฑ์ฉันเสนอ ได้จัดหมวดหมู่และลำดับในการจัดแสดง ดังนี้

1. จัดแสดงกับสภาพแวดล้อม
2. การศึกษาทางโบราณคดีบริเวณฉันเสนอ
3. พัฒนาการของชุมชนในลุ่มน้ำลพบุรี-ป่าสัก
4. พัฒนาการของบ้านเมืองในยุคเหล็ก
5. การขุดค้นแหล่งโบราณคดีบ้านใหม่ชัยมงคล
6. จัดแสดง เมืองแรกเริ่มในลพบุรี-ป่าสัก
7. จัดแสดงในสมัยฟูนัน-สุวรรณภูมิ
8. จัดแสดงในสมัยทวาราวดี ศาสนาและความเชื่อ
9. วิถีชีวิตชาวฉันเสนอสมัยทวาราวดี
10. จัดแสดงสมัยหลังทวาราวดี
11. การฟื้นฟูฉันเสนอ
12. ภูมิปัญญาพื้นบ้านจาก คุณตาขุน ดั่งเงิน
13. การเปลี่ยนแปลงในฉันเสนอ
14. พระครูนิสัยจริยคุณ

หัวข้อในการจัดแสดงเป็นการจัดลำดับเนื้อหาเกี่ยวกับโบราณวัตถุตามยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ นอกจากนั้นยังผสมผสานกับเรื่องราววิถีชีวิตและปราชญ์ชาวบ้านของฉันเสนอ รวมถึงการนำเสนอเรื่องราวของ “หลวงพ่อด” พระที่คนในชุมชนเคารพศรัทธา ในส่วนของการจัดแสดง ซึ่งรวมถึงการจัดทำฐานข้อมูลและจัดหมวดหมู่โบราณวัตถุนั้น เป็นภาระงานในส่วนของนักวิชาการ ได้แก่ คุณวลัยลักษณ์ ทรงศิริ ซึ่งเข้ามามีส่วนร่วมได้เพราะเป็นลูกศิษย์ของ อ.ศรีศักร วัลลิโภดม ในสมัยนั้น และในส่วนของ การจัดแสดงคือคณะของ อ.มานพ ถนนอมศรี จากสถาบันราชภัฏสวนดุสิต (ในสมัยนั้น) เหตุที่นักวิชาการเข้ามามีส่วนร่วมในชุมชนเพราะชุมชนฉันเสนอเป็นชุมชนที่มีศักยภาพ กล่าวคือมีความพร้อมของชุมชนในการพัฒนาและเมื่อมีนักวิชาการเข้ามามีส่วนร่วม ก็จะไม่เข้าไปก้าวท้าวแทรกแซงการ

ทำงานของนักวิชาการ แต่จะให้ความร่วมมือด้านอื่นๆ มากกว่า เช่น ที่พัก อาหารและการให้ข้อมูลที่จำเป็น รวมถึงเป็นผู้ช่วยเมื่อนักวิชาการต้องการ

ปัจจุบัน การจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์ ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งหรือเนื้อหาในการจัดแสดงแต่อย่างใด แต่คณะกรรมการพิพิธภัณฑ์กำลังหารือกันในประเด็นนี้บ้างแล้ว เพียงแต่ยังติดขัดเรื่องการหางบประมาณ เพราะจำนวนของโบราณวัตถุที่ชาวบ้านนำมาถวายไว้ที่วัดยังเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ แต่โบราณวัตถุที่ถูกนำมารวบรวมใหม่ยังไม่ได้ลงทะเบียนหลักฐานทางโบราณคดี ในการเดินชมนิทรรศการภายในพิพิธภัณฑ์จะต้องเดินเป็นวงกลม เพื่อที่จะความสมบูรณ์ในการลำดับเนื้อหาตามยุคสมัย บริเวณตรงกลางของพิพิธภัณฑ์จะเป็นส่วนของ "หลวงพ่อด" ซึ่งจะเป็นที่ประดิษฐานของรูปหล่อของหลวงพ่อดเพื่อให้นักท่องเที่ยวและคนในชุมชนได้สักการบูชาเพื่อความเป็นสิริมงคลด้วย

พิพิธภัณฑ์जनเสนได้จัดยุวมัคคุเทศก์ ซึ่งเป็นนักเรียนโรงเรียนวัดजनเสนและโรงเรียนजनเสนเชิงสุวรรณอนุสรณ์ ซึ่งการเข้ามามีส่วนร่วมของเด็กกลุ่มนี้ มาด้วยความสมัครใจ ปัจจุบันโครงการยุวมัคคุเทศก์ได้เดินทางมาถึงรุ่นที่ 9 แล้ว ความโดดเด่นของยุวมัคคุเทศก์พิพิธภัณฑ์जनเสนคือความเป็นธรรมชาติของเด็กที่จะกระตือรือร้นต้อนรับและให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยว จนทำให้ยุวมัคคุเทศก์แห่งพิพิธภัณฑ์जनเสนเป็นต้นแบบของยุวมัคคุเทศก์แห่งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอื่นๆ

การสื่อสารในประเด็นการจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์

การจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์นั้น ในระยะก่อตั้งทางชุมชนได้ติดต่อให้นักวิชาการเข้ามาช่วยเหลือ เพราะถือว่าเป็นเรื่องที่ชุมชนไม่มีความรู้มาก่อน ดังนั้นควรจะติดต่อให้นักวิชาการเข้ามามีส่วนร่วมจะดีกว่า แต่ชุมชนजनเสนได้ให้ความร่วมมือในส่วนอื่นๆ แทน เช่น จัดหาที่พัก จัดเตรียมอาหาร ให้ข้อมูลที่จำเป็น เป็นต้น ซึ่งการปฏิบัติตามแนวทางดังกล่าวถือว่าถูกต้องแล้ว เพราะนักวิชาการเอง การที่จะเข้ามาส่วนร่วมในชุมชนใดๆ ก็ตาม ก่อนอื่นจะต้องมองถึงศักยภาพในชุมชนนั้นๆ ก่อนว่ามีความพร้อมในการพัฒนาหรือไม่ เพราะหากคนในชุมชนไม่มีความต้องการที่จะพัฒนาอย่างแท้จริง สิ่งที่กำลังตั้งขึ้นมาจะต้องสูญสลายไปในที่สุด ซึ่งการสื่อสารในขั้นนี้หากมองในมิติการสื่อสารจะเป็นการสื่อสารจากล่างขึ้นบน กล่าวคือ ชุมชนเป็นผู้เริ่มต้นติดต่อสื่อสารให้นักวิชาการเข้ามามีส่วนร่วมในชุมชน

- ◆ การบริหารงานของคณะกรรมการพิพิธภัณฑสถาน

การรวมกลุ่ม

คณะกรรมการพิพิธภัณฑสถานคือบุคคลกลุ่มหนึ่งที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นกลุ่มที่ทำงานในพิพิธภัณฑสถานโดยไม่มีค่าตอบแทนใดๆ ยกเว้นเจ้าหน้าที่ประจำซึ่งมีหน้าที่ดูแลอาคารสถานที่ที่มีค่าตอบแทนรายเดือนเพียงคนเดียว คือ คุณกันยา พละโท คณะกรรมการฯ ประกอบไปด้วยหัวหน้าหน่วยราชการ หน่วยราชการ ข้าราชการในชุมชน ส่วนการปกครองในท้องถิ่น ชาวบ้านในชุมชนและนักวิชาการที่เข้ามามีส่วนร่วมในระยะก่อตั้ง โดยมีหลวงพ่ोजริญ เจ้าอาวาสวัดจันเสนเป็นประธานคณะกรรมการพิพิธภัณฑสถาน มีข้อสังเกตบางประการว่ากรรมการพิพิธภัณฑสถานบางคนเป็นกรรมการพิพิธภัณฑสถานเพราะได้รับการแต่งตั้งโดยตำแหน่งหน้าที่การงานที่มีบทบาทในชุมชน

อุดมการณ์ของคณะกรรมการพิพิธภัณฑสถาน

คณะกรรมการพิพิธภัณฑสถานมีจุดเริ่มต้นและอุดมการณ์ในการทำงานที่แตกต่างกัน คนที่เป็นคนจันเสนโดยกำเนิดจะถือว่าทำเพื่อบ้านเกิด คนที่ทำโดยตำแหน่งจะถือว่าเป็นการรับผิดชอบและสร้างประโยชน์ต่อสังคม แต่ทั้งนี้และทั้งนั้นในประเด็นดังกล่าวก็ไม่ได้สร้างความขัดแย้งใดๆ ในการทำงานของกลุ่ม เพราะจันเสนเป็นเมืองเล็กๆ ที่มีความสัมพันธ์อันดีต่อกันเสมือนญาติมิตร ข้าราชการบางคนเมื่อย้ายเข้ามาก็เต็มใจที่จะเข้าร่วมทำงานเพื่อพิพิธภัณฑสถาน

การแบ่งภาระงานภายในกลุ่ม

คณะกรรมการพิพิธภัณฑสถาน แบ่งภาระหน้าที่ในการทำงาน ดังนี้

1. ฝ่ายภัณฑารักษ์ มีหน้าที่ดูแลด้านงานวิชาการ ดูแลโบราณวัตถุ การอบรม ยุวมัคคุเทศก์ กิจกรรมนำชมพิพิธภัณฑสถาน
2. ฝ่ายกิจกรรมนันทนาการ มีหน้าที่จัดกิจกรรมนันทนาการวัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้าน
3. ฝ่ายของที่ระลึกและหัตถกรรมพื้นบ้าน มีหน้าที่จัดทำ จัดการ จัดซื้อและจัดจำหน่ายของที่ระลึก

- 4.ฝ่ายการเงิน มีหน้าที่จัดการเกี่ยวกับรายรับรายจ่ายและจัดทำบัญชีของพิพิธภัณฑสถาน โดยจะต้องสรุปยอดทุกเดือน
- 5.ฝ่ายประชาสัมพันธ์ มีหน้าที่ประชาสัมพันธ์ให้กับทั้งในกลุ่มคณะกรรมการฯ คนภายในชุมชน ภายนอกชุมชน รับทราบข่าวสารต่างๆ ของพิพิธภัณฑสถาน
- 6.ฝ่ายดูแลอาคารสถานที่ มีหน้าที่ดูแลความสะอาด การเปิด-ปิดพิพิธภัณฑสถาน ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของพิพิธภัณฑสถานและความปลอดภัยของโบราณวัตถุ

ในการแบ่งภาระงานของคณะกรรมการพิพิธภัณฑสถานในระยะก่อตั้ง จะแบ่งภาระงานกันไปแต่ในนาม เพราะยังไม่มีใครเคยมีประสบการณ์มาก่อน แต่การดำเนินการมาได้สักระยะหนึ่ง บางคนก็โยกย้ายไปทำในส่วนที่คิดว่าถนัดและสนใจ แต่ส่วนใหญ่จะไม่เปลี่ยนภาระงานเพราะเกิดความสนใจและถนัดขึ้นแล้ว ซึ่งในประเด็นการเปลี่ยนแปลงภาระงานนี้ ไม่ได้เป็นปัญหาแต่อย่างใด เพราะคณะกรรมการพิพิธภัณฑสถานจะยึดหลักการทำงานว่าให้ทุกคนได้ช่วยเหลือกัน ไม่ทิ้งให้ใครคนใดต้องแก้ปัญหาเพียงลำพัง เมื่อพบปัญหาใดๆ สามารถนำเรื่องเข้าที่ประชุมได้ทันทีและในกรณีเร่งด่วน เช่น เมื่อมีคณะนักท่องเที่ยวมาลงโดยทางพิพิธภัณฑสถานที่ไม่ได้รู้ตัวล่วงหน้า ทุกคนจะมาช่วยเหลือกันเตรียมการต้อนรับอย่างไม่แบ่งฝักแบ่งฝ่าย

ระยะแรกเริ่มของคณะกรรมการพิพิธภัณฑสถาน

ในระยะเริ่มต้นของคณะกรรมการพิพิธภัณฑสถาน ส่วนใหญ่คนที่มีส่วนร่วมจะเป็นคนในใกล้ชิดกับวัดจันเสน ความร่วมมือจากทั้งชุมชนจะมาในรูปแบบการระดมทุนมากกว่า แม้ว่าก่อนหน้านี้จะมีการก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานชุมชนจันเสนจะมีทุนทางสังคมในเรื่องการรวมตัวกันเพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนา หรือสืบสานประเพณีร่วมกันอยู่แล้ว แต่ในการก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานเป็นเรื่องไกลตัวจากสายตาของคนทั้งชุมชนและไม่สามารถจะมองออกได้ว่า นอกจากการร่วมระดมทุนและรวบรวมโบราณวัตถุ ตนจะสามารถมีส่วนร่วมและบทบาทในการดำเนินการพิพิธภัณฑสถานได้อย่างไร แต่ต่อมากการเข้ามารวมในกลุ่มอาชีพ การชี้แจงในที่ประชุมหมู่บ้าน การพูดคุยกับกรรมการพิพิธภัณฑสถานคนอื่นๆ ความเข้าใจในวงกว้างจึงปรากฏขึ้นและยังมีบางส่วนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการพิพิธภัณฑสถานได้เพราะการกระจายข่าวสารของยุวภาคคุเทศก์ จนถึงวันนี้การเข้ามามีส่วนร่วมในพิพิธภัณฑสถานของคนในชุมชน จึงมีความหลากหลายมากขึ้น ซึ่งในการประชุมคณะกรรมการฯ นอกจากจะมีคณะกรรมการฯ ที่เข้าประชุม

แล้ว ในส่วนอื่นๆ เช่น กลุ่มอาชีพต่างๆ ผู้แทนจากหน่วยงานราชการและชาวบ้านในชุมชน ก็สามารถเข้าร่วมประชุมและเสนอความคิดเห็นได้

การจัดการกับความขัดแย้งของคณะกรรมการพิพิธภัณฑ

ในการร่วมกันทำงานหมุ่มาก ปัญหาเรื่องความขัดแย้งเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ คณะกรรมการพิพิธภัณฑแม้จะมีปัญหาความขัดแย้งอันเนื่องมาจากทัศนคติไม่ตรงกันหรือเป็นเรื่องของความขัดแย้งเชิงนโยบายของแต่ละองค์กรที่ตนสังกัดอยู่ แต่วิธีจัดการความขัดแย้งของคณะกรรมการคือการยึดเอาอุดมการณ์ในการทำงานเพื่อมีส่วนร่วมเป็นที่ตั้ง ว่าทั้งหมดที่ทำไปก็ทำเพื่อชุมชน ทำเพื่อพิพิธภัณฑที่ทุกคนร่วมกันเป็นเจ้าของ

การติดต่อสื่อสารของกลุ่มคณะกรรมการพิพิธภัณฑ

การติดต่อสื่อสารของกลุ่มคณะกรรมการพิพิธภัณฑ ครั้งเมื่ออยู่ในระยะก่อตั้ง ผู้ที่ติดต่อสื่อสารกันคือผู้ที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ซึ่งจะเป็นบุคคลประเภทคนในใกล้ชิด กล่าวคือเป็นบุคคลที่คุ้นเคยกับกับวัด เป็นลูกศิษย์ของหลวงพ่อโอด มีบ้านพักอาศัยใกล้กับวัด การติดต่อสื่อสารกันจะเป็นรูปแบบการสื่อสารด้วยวาจา การประชุมกลุ่มย่อย โดยอาศัยการติดต่อกันด้วยโทรศัพท์หรือการซึ่งรถตามกัน ต่อมาเมื่ออยู่ในระยะดำเนินงาน เริ่มมีการก่อตั้งกลุ่มคณะกรรมการ การติดต่อสื่อสารของกลุ่มคือการส่งจดหมาย ไม่ว่าจะเป็นจดหมายเชิญประชุมที่มีวาระ 2 เดือนต่อ 1 ครั้ง และทุก 6 เดือนจะมีประชุมครั้งใหญ่เพื่อสรุปการทำงาน หรือจดหมายแจ้งข่าวสาร โดยจะมีเจ้าหน้าที่อาสาสมัครจักรยานยนต์ส่งจดหมายแบบ by hand และในกรณีเร่งด่วนจะใช้การโทรศัพท์ตามกัน

บรรยากาศในที่ประชุมจะมีรูปแบบกึ่งเป็นทางการ กล่าวคือ มีการจัดลำดับการพูดตามวาระ มีการสรุปการประชุมครั้งที่ผ่านมา เปิดโอกาสให้เสนอข้อคิดเห็นและวางแผนการประชุมครั้งต่อไป วาระประจำคือการรายงานรายรับ-รายจ่ายในที่ประชุม ในการประชุมมักจัดที่ห้องประชุมศาลาธรรมมานุสรณ์ ซึ่งอยู่ในบริเวณวัดจันเสน โดยมีพระครูวินัยธรรมขันธ์ (หลวงพ่อเจริญ) เป็นประธานในที่ประชุม และสำหรับผู้ที่เป็นผู้ดำเนินการประชุมจะผลัดกันเป็น โดยจะถือตามที่นั่งที่ใกล้ประธานที่สุด โดยผู้เข้าประชุมจะมีกรรมการทุกคน ผู้ที่มีส่วนร่วมในกลุ่มอาชีพต่างๆ และกลุ่มพันธมิตร อันได้แก่ ข้าราชการในท้องถิ่น นักวิชาการบางคนมีสนใจหรือมีประเด็นใดๆ เสนอต่อพิพิธภัณฑ

กำลังเสริมจากกลุ่มพันธมิตร

ในกลุ่มคณะกรรมการพิพิธภัณฑสถาน มีกลุ่มพันธมิตร อันหมายถึงกลุ่มหน่วยงานราชการที่เข้ามามีส่วนร่วมในกรรมการพิพิธภัณฑสถาน บางหน่วยงานมีบทบาทแค่เข้าร่วมประชุมตามบทบาทในสังคม แต่บางหน่วยงานที่มีส่วนร่วมในการดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑสถาน จะเห็นว่าทางหน่วยงานของตนเองก็ควรจะร่วมดำเนินการใดๆ ก็ตามที่จะเป็นการสนับสนุนให้พิพิธภัณฑสถานดำรงอยู่ได้ตามบทบาทของหน่วยงานที่รับผิดชอบ

การสื่อสารในประเด็นการบริหารงานของคณะกรรมการพิพิธภัณฑสถาน

คณะกรรมการพิพิธภัณฑสถานฯ ก่อกำเนิดขึ้นพร้อมๆ กับการก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานฯ โดยในระยะเริ่มต้นนั้น เป็นการรวมตัวของกลุ่มบุคคลที่เป็นคนในใกล้ชิดกับวัดจันเสน แก่นนำในชุมชนและกรรมการวัดจันเสน ซึ่งจะมีพันธกิจในการวางแผนในการก่อตั้ง ระดมทุน ติดต่อกับนักวิชาการและส่วนอื่นๆ ที่จะขอความร่วมมือในการก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานฯ เมื่อพิพิธภัณฑสถานฯ ก่อตั้งสำเร็จ จึงมีการจัดตั้งคณะกรรมการพิพิธภัณฑสถานฯ ขึ้นอย่างเป็นทางการ คณะกรรมการฯ ประกอบไปด้วยพระสงฆ์ หัวหน้าหน่วยราชการ หน่วยราชการ ข้าราชการในชุมชน ส่วนการปกครองในท้องถิ่น ชาวบ้านในชุมชนและนักวิชาการที่เข้ามามีส่วนร่วมในระยะก่อตั้ง

ในการสื่อสารของคณะกรรมการพิพิธภัณฑสถานฯ ในระยะก่อตั้งนั้น จะเป็นการประชุมกลุ่มเล็กๆ ใช้การชี้แจงกันตามนัดหมายและตามกันมาประชุม จึงถือเป็นการสื่อสารที่สะดวกและรวดเร็วเพราะเป็นการสื่อสารภายในกลุ่มเล็กๆ ต่อมาเมื่อมีการก่อตั้งคณะกรรมการอย่างเป็นทางการก็มีการกำหนดว่าจะมีการประชุมในวาระทุก 2 เดือนและจะมีการประชุมใหญ่ทุก 6 เดือน การสื่อสารของคณะกรรมการจะใช้จดหมายที่มีรูปแบบคล้ายจดหมายราชการที่จะชี้แจงวาระประชุมหรือประกาศข่าวสารอื่นๆ รวมถึงการมอบหมายงานให้คณะกรรมการคนใดคนหนึ่งด้วย โดยประธานในการประชุมคือพระครูนิวริฐธรรมจันทร์ (หลวงพ่อเจริญ) เจ้าอาวาสวัดจันเสน ซึ่งมีตำแหน่งประธานกรรมการพิพิธภัณฑสถานฯ ด้วย ซึ่งยังไม่เปลี่ยนแปลงจนถึงปัจจุบัน ซึ่งการสื่อสารในปัจจุบันนี้เป็นการสื่อสารแบบกึ่งเป็นทางการ กล่าวคือมีรูปแบบการติดต่อแบบเป็นลายลักษณ์อักษร แต่ยังคงความสัมพันธ์กันใกล้ชิดกันตามประสาคนบ้านใกล้เรือนเคียงและเมื่อจะต้องมีการสื่อสารระหว่างคณะกรรมการพิพิธภัณฑสถานฯ กับชาวบ้านในชุมชนทั้งหมด จะใช้การประชุมหมู่บ้าน แต่ด้วยความที่ชุมชนจันเสนเป็น

ชุมชนขนาดเล็ก มีวัดเป็นสถานที่กลางสำหรับการติดต่อสื่อสารภายในชุมชนอยู่แล้ว จึงเป็นเรื่องง่ายที่จะกระจายข่าวสาร ในการทำงานของคณะกรรมการพิพิธภัณฑสถาน จะมีลักษณะที่ไม่แบ่งแยกกันอย่างชัดเจน เมื่อใครพบปัญหาในการทำงานก็สามารถนำเรื่องมาปรึกษากับคณะกรรมการคนอื่นๆ ได้ตลอดเวลา แต่หากมีความขัดแย้งเกิดขึ้น ผู้ที่จะตัดสินในขั้นสุดท้ายก็คือประธานคณะกรรมการพิพิธภัณฑสถาน ซึ่งจนถึงปัจจุบันยังไม่มีประเด็นความบาดหมางใดๆ ในหมู่คณะกรรมการพิพิธภัณฑสถานเป็นปัญหาเรื่องจริงเลย ความโดดเด่นอีกประการหนึ่งคือพิพิธภัณฑสถานเงินแสนไม่ได้ขึ้นกับส่วนราชการใดๆ ดำเนินการโดยคนในท้องถิ่น มีรายได้เป็นของตัวเอง ระบบราชการจึงไม่ได้เข้ามามีอิทธิพล ทำให้มีอิสระทางความคิดอย่างเต็มที่ ส่วนราชการต่างๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วมก็จะมีส่วนร่วมในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่ให้การสนับสนุนพิพิธภัณฑสถานในท้องถิ่นเท่านั้น

◆ รายรับ-รายจ่ายของพิพิธภัณฑสถาน

ระยะก่อตั้งพิพิธภัณฑสถาน ในระยะก่อตั้งพิพิธภัณฑสถาน มีการระดมทุนในการก่อสร้างอาคารสถานที่ การปรับปรุงทัศนียภาพและค่าตอบแทนของนักวิชาการ ซึ่งในระยะเริ่มต้น การระดมทุน ซึ่งทั้งหมด 41 ล้านบาท จะมาจากช่องทาง ดังนี้

- 1.เงินทำบุญในงานสวดพระอภิธรรมของหลวงพ่อโอด
- 2.เงินจากการจำหน่ายวัตถุมงคลที่หลวงพ่อโอดได้เตรียมไว้
- 3.เงินจากการทำบุญกุศล ผ้าป่า
- 4.เงินบริจาคของคนในชุมชนและลูกศิษย์ลูกหาของหลวงพ่อโอด

ในการรวบรวมเงินนั้น ชาวบ้านในชุมชนจะรับทราบและเข้าใจตรงกันว่าเงินที่ได้จะนำไปรวบรวมเพื่อก่อสร้างพิพิธภัณฑสถานเงินแสน ซึ่งเมื่อถึงในระยะระดมทุนนี้ “หลวงพ่อเจริญ” (พระครูนิวิฐธรรมขันธุ์) เจ้าอาวาสต่อจากหลวงพ่อโอดได้รับหน้าที่ให้ดำเนินการสานต่อโครงการก่อสร้างพิพิธภัณฑสถาน จนพิพิธภัณฑสถานก่อตั้งสำเร็จ โดยไม่ต้องพึ่งพาเงินจากรัฐบาล

ปัจจุบัน เมื่อพิพิธภัณฑสถานเงินแสนก่อตั้งขึ้นแล้ว หลวงพ่อเจริญและคณะกรรมการพิพิธภัณฑสถานได้หารือกันว่าเฉพาะรายได้จากตู้บริจาคภายในพิพิธภัณฑสถานอย่างเดียวอาจจะไม่พอค่าใช้จ่ายภายในพิพิธภัณฑสถาน ดังนั้น จึงเกิดกิจกรรมกลุ่มอาชีพขึ้นภายในชุมชน โดยรายได้ส่วนหนึ่งจะถูกจัดสรร

มาอยู่ในส่วนพิพิธภัณฑน์ ได้แก่ กลุ่มหอผ้ากักระตุก กลุ่มร้านค้าชุมชนและกลุ่มขนมหวาน กลุ่มอาชีพต่างๆ ก่อตั้งขึ้นเพื่อฝึกอาชีพ เสริมรายได้ให้กับคนในชุมชน โดยมีเงินจากกองทุนของพิพิธภัณฑน์เป็นเงินลงทุนและก่อสร้างสถานที่ กลุ่มอาชีพจะรวมตัวกันที่วัดจันเสน บริเวณใกล้ๆ กับพิพิธภัณฑน์จันเสน โดยรายได้ของกลุ่ม 25% จะต้องส่งเข้ากองทุนของพิพิธภัณฑน์ ซึ่งนอกจากรายได้จากการแบ่งกำไรของกลุ่มต่างๆ รายรับประจำของพิพิธภัณฑน์จันเสนมาจากช่องทางเหล่านี้

1. ตู้บริจาคค่าน้ำ-ค่าไฟ
2. ตู้รับบริจาคบำรุงพิพิธภัณฑน์
3. รายได้จากการจำหน่ายวัตถุมงคล
4. รายได้จากการจำหน่ายหนังสือแนะนำพิพิธภัณฑน์
5. รายได้จากการจำหน่ายสินค้าเบ็ดเตล็ด
6. รายได้จากการจำหน่ายของที่ระลึก
7. รายรับจากเงินทุนหมุนเวียน (จากการให้กลุ่มอาชีพยืม)
8. ดอกเบี้ยเงินฝากในธนาคาร

ในส่วนของรายจ่ายประจำของพิพิธภัณฑน์จะเป็นรายจ่ายประจำ เช่น ค่าน้ำ-ค่าไฟ ค่าซ่อมบำรุงอาคารสถานที่ ค่าใช้จ่ายในกิจกรรมต่างๆ สิ่งที่เกิดขึ้นได้จากรายรับประจำของพิพิธภัณฑน์มาจากการบริหารจัดการภายในชุมชน รายรับพิเศษจะมาจากราชการ ได้แก่ เงินสนับสนุนโครงการต่างๆ เช่น การอบรมยุวมัคคุเทศก์ จะมาจาก อบต.หรือ งบการท่องเที่ยวของจังหวัด ซึ่งถือเป็นรายรับที่ไม่แน่นอน แต่ปัจจุบัน เงินทุนสำรองของพิพิธภัณฑน์

การสื่อสารในประเด็นรายรับ-รายจ่ายพิพิธภัณฑน์

การระดมทุนเพื่อก่อตั้งพิพิธภัณฑน์จันเสนทั้งหมด 41 ล้านบาท มาจาก 1.เงินทำบุญในงานสวดพระอภิธรรมของหลวงพ่อดอด 2.เงินจากการจำหน่ายวัตถุมงคลที่หลวงพ่อดอดได้เตรียมไว้ 3.เงินจากการทำบุญกุฐิน ผ้าป่า 4.เงินบริจาคของคนในชุมชนและลูกศิษย์ลูกหาของหลวงพ่อดอด ซึ่งผู้ร่วมบริจาค ร่วมทำบุญ ทั้งหมด จะเข้าใจในวัตถุประสงค์ว่าทำเพื่อเป็นการร่วมกันก่อตั้งพิพิธภัณฑน์จันเสน ซึ่งเป็นความตั้งใจสุดท้ายของหลวงพ่อดอดก่อนที่จะมรณภาพ ดังนั้น สิ่งที่เกิดขึ้นจึงเปรียบกับการตอบแทนหลวงพ่อดอด โดยบุคคลที่ร่วมทำบุญ ร่วมบริจาค จะไม่มีเพียงแต่คนในชุมชนเท่านั้น แต่

ยังรวมไปถึงลูกศิษย์ลูกหาของหลวงพ่อดุสิตที่กระจายอยู่ตามจังหวัดต่างๆ ดังนั้น ถือได้ว่าหลวงพ่อดุสิต เป็นสื่อบุคคลที่มีประสิทธิภาพสูงในการกระจายข่าวสารเรื่องการลงทุนในการสร้างพิพิธภัณฑ์ เพราะทุกคนรู้สึกอาลัยที่พระผู้เป็นที่พึ่งทางใจ พระผู้มีวัตรปฏิบัติที่งดงาม พระนักพัฒนาชุมชน จากไป จึงแสดงออกด้วยการตอบแทนในความตั้งใจสุดท้ายของหลวงพ่อดุสิต ด้วยการร่วมทำบุญ ร่วมบริจาค เงินและเข้าใจดีว่าจะนำไปสร้างพิพิธภัณฑ์ ดังนั้น สามารถกล่าวได้ว่าเป็นเพราะบารมีของหลวงพ่อดุสิต จึงทำให้สามารถรวบรวมเงินในการก่อสร้าง โดยไม่ต้องพึ่งพาเงินจากรัฐบาลได้ เมื่อพิพิธภัณฑ์ ก่อตั้งสำเร็จ คณะกรรมการพิพิธภัณฑ์จึงได้ข้อสรุปว่าต้องหารายได้จากช่องทางอื่น นอกจากการรอรับ จากตู้บริจาคภายในพิพิธภัณฑ์ด้วย เพราะรายได้จากตู้บริจาคคนนั้น มีจำนวนไม่มากพอและไม่แน่นอน แต่รายจ่ายของพิพิธภัณฑ์นั้นมีอยู่ประจำทุกเดือนอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าดูแลอาคาร สถานที่ ค่าใช้จ่ายในกิจกรรมต่างของพิพิธภัณฑ์ด้วย ซึ่งจำเป็นต้องมีรายได้อื่นๆ มารองรับรายจ่าย ประจำเหล่านี้ ดังนั้น หลวงพ่อดุสิตและคณะกรรมการฯ จึงหารือกันจนได้ข้อสรุปว่าจะจัดตั้งกลุ่ม อาชีพในชุมชน โดยกองทุนของพิพิธภัณฑ์จะลงทุนและจัดหาสถานที่ให้ ซึ่งนอกจากจะเป็นการสื่อสาร ภายในกลุ่มคณะกรรมการแล้ว ยังขยายไปสู่คนอื่นๆ ในชุมชนซึ่งนอกจากจะเป็นการสร้างการมีส่วนร่วม ในพิพิธภัณฑ์เพิ่มขึ้นแล้วยังเป็นการรื้อฟื้นภูมิปัญญาท้องถิ่นและเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชน ด้วย โดยเรื่องการก่อตั้งกลุ่มอาชีพนั้นได้ไปสู่ชุมชนโดยการประชุมหมู่บ้าน พูดคุยแบบปากต่อปากและ จากคณะกรรมการพิพิธภัณฑ์ ซึ่งในปัจจุบัน กลุ่มอาชีพต่างๆ โดยเฉพาะกลุ่มทอผ้าก็กระตุก ยังคง พัฒนาอย่างต่อเนื่อง

◆ กิจกรรมเสริมเพิ่มชีวิตให้พิพิธภัณฑ์

ระยะก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ นอกจากการเข้าชมเฉพาะภายในพิพิธภัณฑ์แล้วนั้น คณะกรรมการ พิพิธภัณฑ์ฯ ได้พยายามเสาะหาวิถีทางที่จะทำให้พิพิธภัณฑ์เพิ่มสีสันอยู่เสมอ ซึ่งในระยะเริ่มต้น ดำเนินการพิพิธภัณฑ์นั้น กลยุทธ์ยุวมัคคุเทศก์ถูกนำมาใช้และกลายเป็นจุดแข็งของพิพิธภัณฑ์จนถึง วันนี้ ปัจจุบันยุวมัคคุเทศก์มี 9 รุ่น โดยนักเรียนที่เข้าโครงการยุวมัคคุเทศก์จะต้องเข้าอบรมยุวมัคคุเทศก์ ซึ่งจะมาจากโรงเรียนวัดจันเสนและโรงเรียนจันเสนเชิงสุวรรณอนุสรณ์ ผู้ที่ทำการอบรมให้ เด็กกลุ่มนี้คืออาจารย์จากทั้งสองโรงเรียน โดยเริ่มแรกมีเจ้าหน้าที่จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เข้ามาช่วยอบรมให้ ซึ่งในการทำงานยุวมัคคุเทศก์เหล่านี้จะจัดกลุ่มการทำงานกันเองและเข้าอบรม ด้วยความสมัครใจ ยุวมัคคุเทศก์จะบรรยายเรื่องราวภายในพิพิธภัณฑ์ด้วยภาษาที่เข้าใจง่ายและด้วยความ เป็นธรรมชาติของเด็ก จึงสร้างความประทับใจให้นักท่องเที่ยว

การนำชมของยุวมัคคุเทศก์มีการปรับเปลี่ยนอยู่เสมอ บางโอกาสจะมีการจัดให้มีการชี้
 จักรยานชมเมืองโบราณ สอดแทรกวัฒนธรรมของชุมชน แนะนำให้เลือกชมสินค้าจากชุมชน แต่ส่วน
 ใหญ่ยุวมัคคุเทศก์จะจัดกลุ่มการทำงานกันเองและเมื่อพบปัญหาในการทำงานก็สามารถบอกเล่าให้
 อาจารย์ผู้ดูแลโครงการในโรงเรียนได้ตลอดเวลา สิ่งที่ยุวมัคคุเทศก์ได้รับคือการฝึกบุคลิกภาพ
 ประสิทธิภาพในการทำงานที่ตำราเล่มไหนก็ไม่สามารถจะสอนได้ ประโยชน์อีกทางหนึ่งคือการสร้าง
 การมีส่วนร่วม ปลุกฝังจิตสำนึกในการรักบ้านเกิดให้กับลูกหลานในท้องถิ่น

ปัจจุบัน คณะกรรมการพิพิธภัณฑสถานยังคงพยายามพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง
 โดยจะมีการบรรยายนอกพพิธภัณฑสถาน แนะนำกลุ่มอาชีพในชุมชน แนะนำสินค้าของชุมชน
 ยกตัวอย่างเช่น การแนะนำผ้าทอของท้องถิ่น โดยจะแนะนำถึงกระบวนการทำ การใช้วัตถุดิบในชุมชน
 ตลอดจนการเลือกและบอกเล่าประสบการณ์ลองผิดลองถูกที่ผ่านมา ซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวซึมซับ
 วัฒนธรรมในชุมชนได้อีกทางหนึ่ง กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวของพิพิธภัณฑสถานเชื่อมโยงเอาโลกของ
 อดีตคือเรื่องของโบราณวัตถุ มาผสานกับโลกปัจจุบันคือการนำวิถีชีวิตภูมิปัญญาและสินค้าในชุมชน
 มานำเสนอ ซึ่งสร้างการมีส่วนร่วมที่หลากหลายจากคนในท้องถิ่น ในอนาคตชุมชนจึงเสนอกำลังก่อตั้ง
 โครงการสปาสมุนไพรไทย โดยจะนำสมุนไพรในท้องถิ่นมาศึกษาและนำมาปรับใช้ในการบำรุงสุขภาพ
 ซึ่งจะทำให้เกิดอาชีพ สร้างรายได้ให้ชุมชนเพิ่มขึ้นด้วย

การสื่อสารในประเด็นกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวของพิพิธภัณฑสถาน

จุดแข็งของพิพิธภัณฑสถานฯ จันเสน คือ ยุวมัคคุเทศก์ ที่สามารถสร้างความประทับใจให้นักท่องเที่ยว
 ซึ่งกลยุทธ์นี้ถือเป็นการสร้างสื่อบุคคลให้กับพิพิธภัณฑสถาน โดยการจัดอบรมให้เยาวชนลูกหลานในชุมชน
 มาเป็นสื่อบรรยายนิทรรศการภายในพิพิธภัณฑสถาน นอกจากนี้จะช่วยสร้างช่วยสร้างชีวิตชีวาให้กับ
 พิพิธภัณฑสถานฯ แล้วนั้น ยังเป็นการทำให้เด็กๆ เหล่านั้นได้เรียนรู้ที่มาของตนเองอีกด้วย ในส่วนของการ
 สร้างการมีส่วนร่วม ถือว่าเป็นน้อมนำให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นเจ้าของพิพิธภัณฑสถานฯ ในท้องถิ่นด้วย
 ความสมัครใจ ปัจจุบันการนำเสนอวิถีชีวิตของชุมชน การแนะนำกลุ่มอาชีพ แนะนำสินค้าขึ้นชื่อใน
 ท้องถิ่นให้กับนักท่องเที่ยว นับเป็นการสื่อสารทางวัฒนธรรม บอกเล่าและแลกเปลี่ยนวิถีชีวิตซึ่งกันและ
 กันด้วย ซึ่งเป็นการขยายการมีส่วนร่วมให้แก่คนอื่นๆ ในชุมชนด้วย เพราะคนในอาชีพอื่นๆ ความสนใจ
 ที่แตกต่างกันก็สามารถมาปรับให้มีจุดมุ่งหมายและเป็นเจ้าของพิพิธภัณฑสถานฯ ร่วมกันด้วย

การก่อตั้งและการดำเนินการให้พิพิธภัณฑ์จันเสนดำรงอยู่นั้น ประกอบไปด้วยกลุ่มบุคคล 3 กลุ่มหลักๆ ที่มีส่วนร่วม ดังนี้

1. ชุมชนจันเสน ได้แก่ พระสงฆ์ ชาวราชการในท้องถิ่น ส่วนการปกครอง ชาวบ้านในชุมชน ซึ่งถือว่าหากปราศจากการรวมตัวของกลุ่มชุมชน พิพิธภัณฑ์จันเสนคงจะไม่ได้ดำเนินการมาจนทุกวันนี้ ชุมชนจันเสนเป็นผู้เริ่มต้นตั้งให้ส่วนอื่นๆ เข้ามามีส่วนร่วมในพิพิธภัณฑ์ เช่น นักวิชาการที่เข้ามามีส่วนร่วมในการทำฐานข้อมูลทางประวัติศาสตร์โบราณวัตถุ การจัดนิทรรศการภายในพิพิธภัณฑ์ การออกแบบพิพิธภัณฑ์ ซึ่งชุมชนจันเสนไม่ก้าวท้าวในการทำงานของนักวิชาการ ในส่วนของการประชาสัมพันธ์นักท่องเที่ยว แม้ว่าชุมชนจันเสนจะไม่มีงบประมาณในการประชาสัมพันธ์ แต่อาศัยการกระจายข่าวแบบปากต่อปากและเมื่อมีนักท่องเที่ยวมากก็จะพยายามสร้างความประทับใจ เพื่อที่จะได้นำไปบอกต่อให้ผู้อื่นมาเที่ยวบ้าง

2. นักวิชาการ ได้แก่ กลุ่มนักวิชาการที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการขุดค้นเมืองโบราณ จัดทำฐานข้อมูล จัดนิทรรศการภายในพิพิธภัณฑ์ ซึ่งการเข้ามามีส่วนร่วมของนักวิชาการ มาจากช่องทางที่หลากหลายโอกาส เช่น มาโดยชุมชนเป็นผู้ไปติดต่อ มาโดยการชักชวนของนักวิชาการที่เข้ามามีส่วนร่วมอยู่แล้ว มาโดยการอ่านจากบทความที่เคยเขียนถึงจันเสนจากนักวิชาการคนอื่นๆ ซึ่งปัจจัยสำคัญที่ทำให้มีนักวิชาการเข้ามามีส่วนร่วมในจันเสนจำนวนมากและหลากหลายสถาบัน เพราะชุมชนจันเสนเป็นชุมชนที่มีศักยภาพ มีความพร้อมในการพัฒนาและเปิดโอกาสให้นักวิชาการทำงานได้อย่างอิสระโดยไม่แทรกแซง จนถึงปัจจุบันนักวิชาการบางคนยังคงติดตามผลการดำเนินงานของคณะกรรมการพิพิธภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง

3. นักท่องเที่ยว ได้แก่กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพิพิธภัณฑ์จันเสน ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ ดังนี้

- (1) กลุ่มนักเรียน-นักศึกษา โดยกลุ่มนี้จะเข้ามาเพื่อศึกษาหาความรู้
- (2) กลุ่มนักท่องเที่ยวทั่วไป ซึ่งมีทั้งแบบที่มาเป็นการส่วนตัวและมาเป็นคณะ โดยกลุ่มนี้จะมาเพราะมีคนแนะนำให้มาดูของเก่าในพิพิธภัณฑ์ มาไหว้พระ มาซื้อของ
- (3) กลุ่มชุมชนอื่นๆ โดยกลุ่มนี้จะเข้ามาเพื่อศึกษาดูงานการทำงานในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ การก่อตั้งกลุ่มอาชีพ การอบรมยุวมัคคุเทศก์ กลุ่มอาชีพ

ซึ่งการมาของนักท่องเที่ยวก่อนหน้านี้ จะสร้างเครือข่ายชุมชนด้วยการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ที่แตกต่างกันไปด้วย

การมีส่วนร่วมของชุมชน นักวิชาการและนักท่องเที่ยว เมื่อมาแบ่งส่วนการมีส่วนร่วมแล้ว ก่อให้เกิดผลในการก่อตั้งและดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑ์จันเสน โดยเป็นการอาศัยพึ่งพาซึ่งกันและกัน ไม่สามารถแยกส่วนหรือตัดส่วนใดส่วนหนึ่งออกได้เลย

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์จันเสน

ในการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์จันเสน ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการมีส่วนร่วม ได้แก่ ชุมชนจันเสน นักวิชาการ นักท่องเที่ยว โดยมีชุมชนเป็นกลุ่มที่มีบทบาทในการก่อตั้งและขับเคลื่อนให้ดำรงอยู่ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจะผลัดกันเป็นผู้ส่งและผู้รับสาร เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเนื้อหาในสารจะเป็นเรื่องของการร่วมมือในการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์หรือเนื้อหาที่นำมาสู่การมีส่วนร่วมในการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ โดยช่องทางที่ใช้จะมีตั้งแต่ทางวาจา สื่อบุคคล สื่อสิ่งพิมพ์ เป็นต้น และผู้รับสารนอกจากจะเป็นคู่สื่อสาร ยังเป็นบุคคลทั่วไปในสังคมด้วย โดยทั้งนี้จะเป็นไปตามบริบทแวดล้อมในการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑ์จันเสน

ในการดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑ์จันเสน กลุ่มชุมชนจะเป็นกลุ่มหลักในการปฏิบัติงานและนักวิชาการที่มีส่วนในการก่อตั้งยังเข้ามาติดตามและให้คำแนะนำ รวมถึงนักท่องเที่ยวที่มาจากพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอื่นๆ และชุมชนอื่นๆ ในฐานะเครือข่ายชุมชน รูปแบบการศึกษาดูงานจะเพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้ด้วยและเป็นการท่องเที่ยวที่จะส่งผลในการประชาสัมพันธ์ให้ผู้อื่นมาเที่ยว โดยประเด็นที่ชุมชนจะทำการสื่อสาร ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องการวางแผนในการดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑ์ โดยผ่านช่องทางการประชุมแบบเป็นทางการและการพบปะพูดคุยหาหารือกัน รวมถึงการส่งจดหมายเป็นรายลักษณะอักษรในการประชุม การประกาศชี้แจง การมอบหมายงาน เป็นต้น นอกจากการสื่อสารกันในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑ์จันเสน แล้วยังขยายผลไปยังการพัฒนาชุมชนในด้านอื่นๆ ด้วย เช่น การก่อตั้งกลุ่มอาชีพ การรณรงค์ให้ปรับปรุงภูมิทัศน์ในชุมชน ซึ่งมีการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการสร้างการมีส่วนร่วมในพิพิธภัณฑ์และชุมชน

อภิปรายผล

ปัญหานำการวิจัยข้อที่ 1 : สภาพทั่วไป สภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนजनเสนที่ส่งผลต่อการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชนเป็นอย่างไร

ผลการวิจัยพบว่าชุมชนजनเสนในอดีต เป็นชุมชนที่มีความเจริญรุ่งเรืองในด้านการค้าขาย เพราะมีการสร้างทางรถไฟพาดผ่านและเป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ เนื่องจากการอพยพย้ายถิ่นฐานจากคนหลายเชื้อชาติ แต่แม้จะมีความแตกต่างกันในด้านความเป็นอยู่ แต่สิ่งที่เป็นศูนย์รวมจิตใจคือวัดและมีพระสงฆ์เป็นผู้นำทางความคิดในชุมชน ปัจจุบันแม้ชุมชนजनเสนจะไม่คึกคักดังในอดีต แต่สิ่งหนึ่งที่ไม่เปลี่ยนแปลงคือการที่คนในชุมชนมีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจและมีพระสงฆ์เป็นผู้นำทางความคิด แม้กระทั่งในเรื่องของการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ในชุมชน ก็ยังมาจากแนวคิดของพระสงฆ์

ดังนั้น ในชุมชนพระสงฆ์จึงมีศักยภาพในการผลักดันให้พิพิธภัณฑ์जनเสนก่อตั้งสำเร็จขึ้นมาได้ จนถึงปัจจุบันชุมชนजनเสนมียุทธศาสตร์ในการจัดการให้พิพิธภัณฑ์ดำรงอยู่ได้ ด้วยการร่วมมือร่วมใจของ คณะกรรมการพิพิธภัณฑ์ ชาวบ้านในชุมชนและกลุ่มพันธมิตร อันประกอบไปด้วยหน่วยงานราชการต่างๆ ทุกส่วนภาคในชุมชนก็ยังพูดเป็นเสียงเดียวกันว่าเพราะ “หลวงพ่อไอด” ที่เริ่มต้นและ “หลวงพ่อเจริญ” ที่สานต่อจนสำเร็จ ซึ่งสะท้อนออกมาว่าสำหรับที่जनเสน อาณาภาพของ“ผู้นำ” มีอิทธิพลต่อชุมชนมากจริงๆ

เมื่อ “พระสงฆ์” มีบทบาทในการเป็นผู้นำชุมชน หากมองในแง่การโน้มน้าวใจในชุมชน “พระสงฆ์” มีคุณสมบัติเรื่องความดีงาม และเมื่อชาวบ้านในชุมชนเกิดความเลื่อมใสศรัทธา ในการที่จะผลักดันให้เกิดสิ่งใดๆ ก็ตามในชุมชนนั้นก็ถือเป็นเรื่องง่าย ซึ่งพ้องกับหลักการวิเคราะห์หว่าทะโดยเน้นที่บุคลิกของผู้พูดของอริสโตเติล (อรรถวรณ์ ปิณฑน์ไธวาท,2539) ประการหนึ่งที่ว่าผู้พูดหรือผู้ที่โน้มน้าวใจแสดงให้เห็นว่านิสัยดี มันอยู่ในศีลธรรม (good character) และแสดงให้เห็นว่ามีความหวังดีจริงๆ ก็จะสามารถโน้มน้าวใจผู้ฟังได้สำเร็จ ซึ่งคล้ายกับงานวิจัยของ จิระวรรณ ตันกูรานันท์ (เอกสารประกอบการประชุมเชิงวิชาการ 25 นิเทศศาสตร์พัฒนาการฯ) ที่ทำการวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมและบทบาทของผู้นำชุมชนชาวไทยภูเขาในการจัดรายการวิทยุชุมชน จ.แม่ฮ่องสอน ในแง่ที่ว่า แม้ว่าสิ่งที่ผู้นำจะต้องทำ จะเป็นเรื่องที่ไม่เคยทำหรือไม่มีความรู้มาก่อน แต่ก็สามารถเรียนรู้และชักชวนให้ผู้อื่น

เข้าร่วมได้ในที่สุด ซึ่งหากจะสรุปว่าสิ่งใดคือปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดพิพิธภัณฑ์जनसेनก็คือ“หลวงพ่อดอด” พระสงฆ์ผู้เป็นผู้นำทางความคิดและสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของชุมชน จนก่อให้เกิดการรวมพลังของชุมชนในการผลักดันให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเกิดขึ้นได้

ปัญหานำการวิจัยข้อที่ 2 : กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนजनसेनในการก่อตั้งและดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑ์जनसेนเป็นอย่างไร

กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์जनसेน

เมื่อมองถึงกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์जनसेน ชุมชนजनसेนเป็นชุมชนเล็ก มีวัดजनसेนเป็นสถานที่ศูนย์กลางในการพบปะกัน จึงจัดว่าทิศทางการไหลของข่าวสารในชุมชนค่อนข้างสะดวก อีกสิ่งหนึ่งที่ช่วยให้การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์जनसेนสำเร็จ คือ วัตถุประสงค์ที่ต้องการจะเป็นส่วนหนึ่งในชุมชนที่จะสร้าง “พิพิธภัณฑ์” ท้องถิ่นขึ้นมา เพื่อเป็นความภาคภูมิใจในชุมชน โดยมี “พระสงฆ์” เป็นศูนย์กลางในการสื่อสาร กล่าวคือเมื่อใครมีประเด็นอะไรที่เกี่ยวข้องกับการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ ก็จะต้องมาประชุมกันที่วัดเสมอ ดังนั้น การมีส่วนร่วมในการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์जनसेน สามารถแบ่งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหลักได้ดังนี้

- 1.ชุมชนजनसेน
- 2.นักวิชาการ
- 3.นักท่องเที่ยว

โดยประเด็นในการมีส่วนร่วมหลักคือ

- 1.การรวบรวมโบราณวัตถุ
- 2.เรื่องการจัดการอาคารสถานที่
- 3.การจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์
- 4.การบริหารงานภายในพิพิธภัณฑ์
- 5.รายรับ-รายจ่ายของพิพิธภัณฑ์
- 6.กิจกรรมเสริมของพิพิธภัณฑ์

การสื่อสารเข้ามามีบทบาทในการสร้างการมีส่วนร่วมกับทั้งในส่วนภายในชุมชนและภายนอกชุมชน กล่าวคือ ในระยะก่อตั้ง นอกจากในชุมชนเองที่จะต้องอาศัยความร่วมมือในการขอแรงงาน ขอการระดมความคิดและระดมทุนแล้ว สิ่งหนึ่งที่ต้องยอมรับคือ ความรู้ในเรื่องการสร้างพิพิธภัณฑ์ รวมไปถึงในการจัดการพิพิธภัณฑ์ ไม่ใช่สิ่งที่ชาวบ้านจะทำได้เองเลย จึงต้องอาศัยความร่วมมือจาก นักวิชาการ นักโบราณคดี ซึ่งบ่อเกิดของความรู้สึกที่ชุมชนจะต้องการเข้ามามีส่วนร่วมคล้ายคลึงกับที่ นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์ (อ้างถึงในวิภาวี ธีรสุวรรณ, 2546) ว่าการมีส่วนร่วมต่างๆ ในชุมชน จะเกิดจากการที่ชุมชนมีความสนใจและห่วงกังวลร่วมกันในส่วนรวม ความเดือดร้อนหรือปัญหาที่ประสบร่วมกันอยู่ และการตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงให้กลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทางที่ปรารถนา และในส่วนของขั้นตอนในการมีส่วนร่วมก็พ้องกับที่ ปรัชญา เวสารัชช (2528) ได้สรุปไว้ว่ารูปแบบของการมีส่วนร่วม นั้นมีดังนี้ ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมสละทรัพยากรทางวัตถุ ร่วมสละแรงกายและสละเวลา อีกประการหนึ่งที่ช่วยสร้างความมีส่วนร่วมในชุมชนคือการที่มีการกล่าวถึงชุมชนในรูปแบบต่างๆ ไปสู่บุคคลทั่วไป ก็ยิ่งส่งเสริมให้คนในชุมชนอยากจะเข้ามามีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่งในพิพิธภัณฑ์มากยิ่งขึ้น สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน สร้างความรู้สึกผูกพัน ซึ่งตรงกับที่ กาญจนา แก้วเทพ (2546) ได้เคยสรุปไว้ เมื่อมองในภาพรวมแล้ว จัดว่าในการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของชุมชนนั้นสอดคล้องกับประเด็นการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ในแนวทางที่ 1.ตามที่กาญจนา แก้วเทพ (2548) ได้เคยจำแนกแนวทางไว้ว่าประชาชนได้ใช้การสื่อสารทุกรูปแบบเพื่อเป็นเครื่องมือไปสู่การมีส่วนร่วมในชีวิตสาธารณะ ซึ่งในที่นี้คือพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจอย่างมีอิสระของประชาชน จากการที่ชุมชนตื่นระดมจัดการเองในทุกๆ เรื่องโดยไม่ได้พึ่งพารัฐเลย จึงทำให้มีความคล่องตัวในการจัดการเรื่องต่างๆ เพราะไม่ต้องผ่านขั้นตอนที่ซับซ้อนของระบบราชการนั่นเอง

กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑ์ชุมชน

ในการดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑ์ชุมชนคือการที่จะต้องทำอะไรก็ได้ที่ไม่ทำให้พิพิธภัณฑ์เป็นพิพิธภัณฑ์ตายหรือต้องปิดตัวลงไปในที่สุด ปัจจัยที่สำคัญคือการจัดตั้งคณะทำงานขึ้นมา ซึ่งก็คือ "คณะกรรมการพิพิธภัณฑ์ชุมชน" อันมาจากกลุ่มแกนนำในชุมชน หน่วยงานข้าราชการในท้องถิ่นและประชาชนทั่วไปในชุมชน โดยในส่วนของสร้างชีวิตให้พิพิธภัณฑ์ ที่พิพิธภัณฑ์ชุมชน เลือกใช้กลยุทธ์หลักเป็นยุวมัคคุเทศก์ ซึ่งมีความมีชีวิตชีวาตามวัย โดยสิ่งที่แอบแฝงมาในกิจกรรมนี้คือการได้ฝึกการทำงาน ฝึกบุคลิกภาพและความกล้าแสดงออกให้แก่ลูกหลานในชุมชน ซึ่งสิ่งที่ได้เรียนรู้จะมาจาก การปฏิบัติจริงโดยไม่มีใครบังคับ อีกประการหนึ่งที่ปฏิเสธไม่ได้คือรายรับของพิพิธภัณฑ์ที่จะต้องมาใช้

สำหรับจ่ายค่าน้ำ-ค่าไฟ ค่าซ่อมบำรุงอาคารสถานที่ให้สวยงามอยู่เสมอและการจ้างพนักงานดูแลพิพิธภัณฑ 1 คน ซึ่งรายรับในส่วนนี้ นอกจากจะมาจากการรับบริจาคจากนักท่องเที่ยวแล้ว ชุมชนยังหารายรับในเชิงรุกจากการแบ่งเปอร์เซ็นต์ของกลุ่มแม่บ้านสตรีทอผ้าที่กระตุก กลุ่มขนมหวานและร้านค้าในชุมชน ซึ่งทางวัดจันเสนได้ออกทุนและจัดหาอาคารสถานที่ให้ทางกลุ่ม นอกจากนี้รายได้อีกส่วนหนึ่งยังมาจากการจำหน่ายของที่ระลึกในพิพิธภัณฑ โดยของที่ระลึกจะมาจกทั้งภายในชุมชนและจากที่อื่นๆ ซึ่งกลยุทธ์ในการหารายรับในเชิงรุกของพิพิธภัณฑก็ทำให้พิพิธภัณฑจันเสนมีเงินทุนสำรองเป็นจำนวนที่น่าอุ่นใจพอสมควรเมื่อเทียบกับการเป็นพิพิธภัณฑท้องถิ่นที่ดำเนินงานโดยคนในชุมชน ในการดำเนินงานของคณะกรรมการพิพิธภัณฑจะใช้การประชุมเป็นหลัก ซึ่งมีรูปแบบกึ่งเป็นทางการ กล่าวคือแม้จะมีการออกหนังสือเชิญคล้ายหนังสือราชการหรือวิธีการดำเนินการประชุมที่ดูเป็นทางการ แต่บรรยากาศในการประชุมไม่ได้เป็นไปแบบตึงเครียดหรือแบบตัวใครตัวมัน กลับเป็นบรรยากาศที่เป็นกันเอง มีการนำปัญหามาถกแล้วช่วยกันหาทางแก้ สุดท้ายเมื่อสิ้นสุดการประชุมก็กลับมาพูดคุยกันตามประสาเพื่อนบ้านดังเดิม ซึ่งแม้ว่าหน่วยงานราชการในท้องถิ่นจะเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนงานของพิพิธภัณฑแต่ก็ไม่ได้เข้ามามีอิทธิพลหรือเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินงาน แต่เข้ามามีส่วนร่วมในฐานะพันธมิตรมากกว่า

จากผลการวิจัยจะพบว่าพิพิธภัณฑจันเสน มีการกระบวนกาสื่อสารในรูปแบบต่างๆ ที่สร้างการเข้ามามีส่วนร่วมของทั้งคนในชุมชน นักวิชาการและนักท่องเที่ยว ซึ่งส่งผลให้มีการก่อตั้งพิพิธภัณฑและขับเคลื่อนให้พิพิธภัณฑดำรงอยู่ ซึ่งพ้องกับผลการวิจัยของสุภาวรรณ วงศ์คำจันทร์และคณะ (2547) ที่ทำการวิจัยเรื่อง “ท้องถิ่นวัฒนา รากหญ้าชุมชนจันเสน พ.ศ.2547” ที่ให้ผลการวิจัยว่าภาพรวมของชุมชนจันเสนมีความเข้มแข็งในการรวมตัวจากภายใน ดังนั้นในการพัฒนาในทุกๆ ด้านจะมาจากความต้องการภายในชุมชน การพัฒนาจึงมีประสิทธิภาพในแง่ที่ว่าพิพิธภัณฑจันเสนเป็นหนึ่งในกรขับเคลื่อนทางสังคมของชุมชนจันเสน แต่การวิจัยเรื่อง “กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการก่อตั้งและดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑท้องถิ่น “จันเสน” จ.นครสวรรค์” ศึกษาจะเฉพาะแง่ของกระบวนการสื่อสารที่สร้างการมีส่วนร่วมในการก่อตั้งและดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑ เมื่อย้อนไปมองภาพของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนให้เกิดพิพิธภัณฑท้องถิ่น ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้าง “ประชาสังคม” หรือ “ชุมชนเข้มแข็ง” ซึ่งตรงกับนิยามของนักวิชาการไทยหลายๆ ท่านได้ให้ความเห็นไว้และสุดท้ายสิ่งที่ชุมชนจะได้รับคือสังคมที่น่าอยู่เพราะระบบต่างๆ ในสังคมนั้นถูกวางไว้โดยคำนึงถึงความต้องการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนนั่นเอง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะต่อพิพิธภัณฑ์จันเสน

การดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์จันเสน ใช้กลยุทธ์ในการขับเคลื่อนให้พิพิธภัณฑ์สามารถได้ดำรงอยู่ได้แล้ว แต่สิ่งที่ทำมาตลอดนั้นต้องทำอย่างไม่หยุดนิ่ง ต้องคิดหากกลยุทธ์ใหม่ๆ อยู่เสมอ อันจะมาจากการเสาะแสวงหาความรู้ใหม่ๆ มาสู่ชุมชนด้วย และควรจะให้มีความสำคัญในหาคู่เชื่อมโยงให้พิพิธภัณฑ์เป็นศูนย์กลางของชุมชนมากยิ่งขึ้น เพื่อสร้างความรู้สึกรักเป็นเจ้าของในชุมชนให้คงอยู่อย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ชุมชนจันเสนเป็นชุมชนที่มีศักยภาพในการครบทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นความพร้อมด้านบุคลากรในการดำเนินงาน ความพร้อมในการเรียนรู้และพร้อมที่จะทดลองในวิถีใหม่ๆ ของชุมชน ดังนั้น หากจะมีงานวิจัยครั้งต่อไปในชุมชน น่าจะใช้วาระในงานวิจัยสร้างประโยชน์ให้กับชุมชน เช่น ใช้การวิจัยแบบมีส่วนร่วมในการทดลองสร้างสื่อใหม่ๆ ให้กับชุมชน เพื่อเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในชุมชนมากยิ่งขึ้น เป็นต้น ในทางวาทวิทยา อาจจะศึกษาวิจัยโดยเจาะลึกไปที่ส่วนของยุวมัคคุเทศก์ โดยอาจจะนำแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ด้านวาทวิทยาไปพัฒนาให้กับงานยุวมัคคุเทศก์หรือทดลองร่วมกับชุมชนที่จะหารูปแบบกิจกรรมใหม่ๆ ที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวให้กับชุมชน ซึ่งจะเป็นสีสันของพิพิธภัณฑ์จันเสน